

Siilinjärven perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Sisällys

1. Miksi suunnitellaan?	2
2. Mikä on syrjintää?.....	3
3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoitus.....	4
3.1. Kartoituksessa käytettävät menetelmät	4
3.2. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia	5
3.2.1. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat	5
3.2.2. Perusopetus 8. ja 9. luokan oppilaat	6
3.3. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokyselyn tuloksia	6
3.3.1. Alakoulut	6
3.3.2. Yläkoulut.....	8
3.4. Yhteenveto kouluilla käydyistä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskeskusteluista.....	10
4. Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista	11
5. Lähtökohdat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen	12
5.1. Opetuksen järjestäminen	12
5.1.1. Sukupuolittietoinen opetus	12
5.1.2. Oikeus yhdenvertaiseen opetukseen	13
5.1.3. Oikeus turvalliseen oppimisympäristöön.....	14
5.1.4. Opintosuoritusten arviointi	15
6. Tarvittavat toimenpiteet koko kunnan tasolla tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi	15
Liite	18
Koulun omat kehittämiskohteet ja toimenpiteet	18

1. Miksi suunnitellaan?

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) velvoittaa kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tasa-arvolain päämäärä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lisäksi lain tarkoitus on estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. (Tasa-arvolaki 1-3 §)

Tasa-arvolain mukaan opetusta tai koulutusta järjestävän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla, naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista.

Yhdenvertaisuuslain (6 §) mukaan koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan, ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi sekä huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota oppilaiden valintaperusteisiin, koulutuksessa käytettävään oppimateriaaliin, kiusaamista ja häirintää estäviin toimenpiteisiin, opetustilanteiden tasapuolisuuteen, opintosuoritusten arvioimiseen ja opettajien yhdenvertaisuusosaamiseen. Yhdenvertaisuuslain tarkoitus on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.

Tämä suunnitelma toimii Siilinjärven kunnan perusopetuksen yhteisenä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmana. Jokainen yksikkö täydentää tätä suunnitelmaa oman yksikön toimenpiteiden osalta. Yksiköiden tavoitteiden tulee olla tässä suunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden suuntaisia. Tämä suunnitelma ja yksiköiden tekemät täydennykset

muodostavat lain edellyttämän oppilaitoskohtaisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman.

Tämä suunnitelma sisältää tiivistetyn koonnin siitä, mikä on lainsäädännön tarkoittamaa syrjintää, jonka poistamiseen tämä suunnitelma tähtää. Keskeinen osa suunnitelmaa on nykyisen tasa-arvoilanteen kartoitus. Tämän kartoituksen pohjalta on saatu koko kuntaa koskevia kehittämiskohteita. Tätä suunnitelmaa tulee tarkistaa kolmen vuoden päästä, jolloin arvioidaan suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteutumista. Koulukohtaisia tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan yksiköittäin vähintään kolmen vuoden välein.

2. Mikä on syrjintää?

Tasa-arvolaisissa on mainittuna mm. seuraavat syrjintäperusteet:

- naisten ja miesten asettaminen eri asemaan sukupuolen perusteella,
- eri asemaan asettaminen sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella,
- seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä (Tasa-arvolaki 7 §).

Yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy (Yhdenvertaisuuslaki 8 §).

Syrjintää voi tapahtua monissa eri muodoissa:

- Välitöntä syrjintää on yksilön tai ryhmän kohteleva eri tavoin kuin muita ilman hyväksyttävää perustetta.
- Välillistä, epäsuoraa syrjintää on esimerkiksi näennäisesti puolueeton käytäntö, tieto tai toimintatapa, joka asettaa toisen tai toiset muita heikompaan asemaan.
- Piilosyrjintää ovat vähättely, poissulkeminen, tuen puute ja sivuuttaminen.
- Rakenteellista syrjintää on ajattelu, ettei syrjiviä käytäntöjä voi muuttaa.
- Moniperusteisessa syrjinnässä yksilöä tai ryhmää syrjitään monella eri perusteella.
- Myös häirintä ja epäasiallinen kohtelu ovat syrjintää.
- Vastatoimet ovat syrjintää: jokaisella on oikeus vedota syrjinnän vastaiseen säädäntöön ilman, että siitä on hänelle haittaa.

Esteettömyys tarkoittaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteutumista niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esim. vanhukset, lapset, etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Yhdenvertaisuuslain 7 § mukaan positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista.

Yhdenvertaisuuslain 5 § mukaan työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaisten henkilöiden työhön tai koulutukseen pääsyn, työssä selviämisen ja työuralla etenemisen turvaamiseksi. Kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta rasitetta esimerkiksi työnantajalle tai koulutuksen järjestäjälle, ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kohtuullisilla mukautuksilla edistetään vammaisten henkilöiden työllistymistä, työssä selviytymistä ja työn säilyttämistä, koulutusta ja elinikäistä oppimista.

3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoitus

3.1. Kartoituksessa käytettävät menetelmät

Tässä suunnitelmassa on hyödynnetty jo olemassa olevaa tietoa koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteesta sekä kerätty uutta tietoa tätä suunnitelmaa varten. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta on kartoitettu seuraavasti:

- kouluterveyskyselyt
- tätä suunnitelmaa varten toteutettu kysely

- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskeskustelut luokissa.

Tässä suunnitelmassa on nostettu esille koko kuntaa koskevia tuloksia. Koulujen käytössä on koulukohtaiset tulokset kaikista kartoituksen eri osista. Koulut hyödyntävät näitä tuloksia laatiessaan koulukohtaisia toimenpiteitä osana koulukohtaista suunnitelmaa. Tämän lisäksi kouluissa voi olla omia kyselyitä, joiden tuloksia hyödynnetään koulukohtaisten toimenpiteiden suunnittelussa. Lisäksi kouluilla voidaan osallistaa oppilaskuntaa tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitteluun.

3.2. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia

3.2.1. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat

	Siilinjärvi		Pohjois-Savo	
	pojat	tytöt	pojat	tytöt
Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä	4,3	3,0	4,2	3,0
Ei yhtään hyvää kaveria	0,9	0,8	0,8	0,6
Pitää koulunkäynnistä	65,3	79,2	71,5	81,0
Paljon vaikeuksia lukemisessa, laskemisessa tai kirjoittamisessa	1,1	4,0	3,2	2,5
Luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä	57,4	44,1	60,1	44,2
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa	3,4	5,3	6,6	6,3
Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana	2,3	6,9	3,3	4,6
Kokenut seksuaalista koskettelua tai painostamista koskettamaan vuoden aikana	0	1,2	1,1	1,1

Alakoulun osalta Siilinjärven tulokset ovat suurelta osin samansuuntaisia kuin Pohjois-Savossa keskimäärin. Koulunkäynnistä pitämisen osalta Siilinjärvellä poikien tulos on heikompi kuin muualla Pohjois-Savossa. Koulunkäynnin vaikeudet heijastuvat Siilinjärvellä vahvemmin tyttöihin kuin poikiin.

Niin Pohjois-Savossa kuin Siilinjärvellä tyttöjen ja poikien välillä on merkittävää eroa sen suhteen, miten luokassa uskaltaa sanoa mielipiteensä. Koulukiusaamisen osalta Siilinjärveläiset tytöt kokevat kiusaamista enemmän kuin pojat. Pohjois-Savon keskimääräisissä tuloksissa ei ole havaittavaa merkittävää kiusaamisen sukupuolittuneisuutta. Kouluterveyskyselyn perusteella tytöt kohtaavat Siilinjärvellä seksuaalista häirintää

enemmän kuin Pohjois-Savossa keskimäärin. Alakoulun osalta kouluterveyskyselyssä ei mitata erikseen koulussa tapahtuvaa seksuaalista häirintää, vaan kaikissa tilanteissa tapahtuva seksuaalinen häirintä on yhdistettynä tähän kysymykseen.

3.2.2. Perusopetus 8. ja 9. luokan oppilaat

	Siilinjärvi		Pohjois-Savo	
	pojat	tytöt	pojat	tytöt
Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä	9,1	17,9	11,7	16,1
Kokee saavansa myönteistä palautetta tekemisistä	77,7	63,1	71,6	65,3
Pitää koulunkäynnistä	50,6	54,3	56,6	57,5
Luokan tai ryhmän ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua	87,2	66,1	86,8	70,6
Opettajalta saatu välittävä ja oikeudenmukainen kohtelu	46,3	38,4	45,4	42,5
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa	7,7	4,2	7,4	4,3
Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana	3,3	3,4	3,2	5,1

Koulunkäynnistä pitämisen osalta Siilinjärvellä tulos on heikompi kuin muualla Pohjois-Savossa. Niin Pohjois-Savossa kuin Siilinjärvellä tyttöjen ja poikien välillä on merkittävää eroa sen suhteen, miten he kokevat luokan ilmapiirin, opettajien oikeudenmukaisuuden ja saamansa palautteen. Kaikilla näillä osa-alueilla pojat kokevat asiat myönteisempinä kuin tytöt.

Yläkouluissa koulukiusaaminen on sidoksissa sukupuoleen, koska poikia kiusataan niin Siilinjärvellä, kuin Pohjois-Savossa enemmän kuin tyttöjä. Koulussa koetun seksuaalisen häirinnän osalta tulos on Siilinjärvellä poikien osalta sama kuin Pohjois-Savossa, tyttöjen osalta tilanne näyttäytyy Siilinjärvellä parempana, kuin Pohjois-Savossa keskimäärin.

3.3. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokyselyn tuloksia

3.3.1. Alakoulut

Alakoulujen osalta kysely järjestettiin 3 – 6 luokkalaisille keväällä 2023 ja siihen saatiin 959 vastausta. Kyselyä voidaan pitää vastaajien osalta kattavana.

Alla olevassa taulukossa on koottuna kyselyn keskeiset tulokset. Sarakkeissa on esitetty seuraavat tiedot:

- kyllä, kaikki; kyllä vastausten määrä prosentteina kaikilla vastaajilla
- kyllä, tytöt; kyllä vastausten määrä prosentteina vastaajilla, jotka olivat ilmoittaneet sukupuolekseen tyttö (447 vastausta)
- kyllä, pojat; kyllä vastausten määrä prosentteina vastaajilla, jotka olivat ilmoittaneet sukupuolekseen poika (415 vastausta)
- kyllä, muu; kyllä vastausten määrä prosentteina vastaajilla, jotka olivat ilmoittaneet sukupuolekseen muu (22 vastausta) tai eivät halunneet ilmoittaa sukupuolta (65 vastausta)

Taulukon ”värikoodit” kertovat kehityksestä edelliseen kyselyyn (2019) verrattuna. Punainen värikoodi tarkoittaa, että on tapahtunut oleellista muutosta huonompaan suuntaan ja vihreä värikoodi tarkoittaa, että on tapahtunut oleellista muutosta parempaan suuntaan.

	kyllä, kaikki	kyllä, tytöt	kyllä, pojat	kyllä, muu
Vaikuttaako oppilaan sukupuoli siihen, miten opettaja kohtelee oppilasta?	11,6	7,6	14,0	19,5
Onko oppilaan sukupuolella merkitystä siihen, kenen kanssa vietät välituntisi?	14,6	14,4	14,3	18,6
Onko oppilaan sukupuolella merkitystä sinulle luokkatyöskentelyssä?	9,9	9,5	10,3	9,6
Kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta	30,0	22,6	38,6	26,5
Kaikkia oppilaita kannustetaan yhtä paljon sukupuolesta riippumatta.	76,8	78,6	77,8	63,2
Kohdellaanko koulussa mielestäsi kaikkia oppilaita yhdenvertaisesti?	60,6	62,9	60,6	48,2
Voiko koulussa jokainen olla oma itsensä?	81,0	82,3	84,0	61,6
Vaikuttaako oppilaan sukupuoli siihen, millaisia arvosanoja hän saa?	4,5	1,8	7,3	3,5
Olen havainnut koulussani kiusaamista, joka perustuu oppilaan sukupuoleen, etniseen taustaan tai perheeseen.	10,7	9,5	11,6	13,3

Tulosten perusteella voi tehdä havainnon, että tytöt ja pojat kokevat koulujen tasa-arvotilanteen osin toisistaan poikkeavasti. Vielä merkittävämpi ero on vastaajajoukon muu osalta. Tämän vastaajaryhmän vastaukset poikkeavat monelta osin erittäin merkittävästi muista vastauksista useiden kysymysten osalta. On kuitenkin huomioitava, että edelliseen kyselyyn verrattuna erot ovat pienentyneet, mitä voidaan pitää onnistuneen tasa-arvo- ja

yhdenvertaisuustyön tuloksena. Tyttöjen ja poikien osalta merkittävää eroa on seuraavissa asioissa:

- Miten opettaja kohtelevat tyttöjä ja poikia
 - o pojat kokevat tältä osin tasa-arvotilanteen heikommaksi kuin tytöt
- Kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta
 - o tytöt kokevat tältä osin tasa-arvotilanteen heikommaksi kuin pojat
- Sukupuolen vaikutus arviointiin
 - o pojat kokevat tältä osin tasa-arvotilanteen heikommaksi kuin tytöt
- Koulukiusaamisen perustuminen sukupuoleen, etniseen taustaan tai perheeseen
 - o pojat kokevat tältä osin tasa-arvotilanteen heikommaksi kuin tytöt

Edelliseen kyselyyn verrattuna positiivista kehitystä on tapahtunut siinä, miten oppilaat kokevat arvioinnin. Sen sijaan yhdenvertaisessa kohtelussa on kehitys kulkenut negatiiviseen suuntaan.

Kyselyssä oli myös mahdollisuus antaa vastaus sanallisesti koulun tasa-arvo ja yhdenvertaisuustilanteesta. Annetuista vastauksista voidaan vetää seuraavat johtopäätökset

- Koulun arkityössä elää sukupuoliroolit aika vahvasti. Roolit elävät niin oppilaiden, kuin opettajien ajatusmaailmassa. Esimerkkejä:
 - o liikuntatunnin päätteeksi opettaja pyytää aina poikia kantamaan raskaat tavarat takaisin varastoon
 - o oppilaiden välituntikäyttäytyminen
- Oppilaat toivovat tehokkaampaa puuttumista kiusaamiseen.

3.3.2. Yläkoulut

Yläkoulujen osalta kysely järjestettiin 7 – 9 luokkalaisille keväällä 2023 ja siihen saatiin 540 vastausta. Kyselyä voidaan pitää vastaajien osalta kattavana. Alla olevassa taulukossa on koottuna kyselyn keskeiset tulokset (ks. sarakkeiden tulkinta kohdasta 3.3.1. alakoulut, vastaajien määrä tytöt 233, pojat 255, muu 13, en halua vastata 36).

	kyllä, kaikki	kyllä, tytöt	kyllä, pojat	kyllä, muu
Kohtelevatko opettajat samalla tavalla oppilaita riippumatta sukupuolesta?	40,3	41,8	42,7	22,9

Odotetaanko sinun koulussa tekevän asioita pelkästään sukupuolesi perusteella?	23,5	21,0	24,3	32,6
Asettavatko opettajat erilaisia vaatimuksia oppilaan sukupuolesta riippuen?	30,5	22,7	33,6	49,0
Kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta? Esimerkiksi kohtelevatko pojat tyttöjä samalla tavalla kuin poikia.	26,2	12,1	40,6	16,3
Kaikkia oppilaita kannustetaan yhtä paljon sukupuolesta riippumatta.	53,1	58,2	53,2	30,6
Kohdellaanko koulussa mielestäsi kaikkia oppilaita yhdenvertaisesti?	37,1	36,9	39,9	22,5
Voiko koulussa jokainen olla oma itsensä ja ilmentää sukupuoltaan haluamallaan tavalla onpa hän tyttö, poika tai muunsukupuolinen?	40,7	38,6	47,6	16,3
Vaikuttaako oppilaan sukupuoli siihen, millaisia arvosanoja hän saa?	14,8	7,8	17,9	28,6
Olen havainnut koulussani kiusaamista, joka perustuu oppilaan sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan tai perheeseen.	29,6	31,5	24,4	49,0
Käsitelläänkö koulussa avoimesti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita?	36,5	35,1	38,7	32,6
Koulussa oppilaita rohkaistaan myös perinteisesti sukupuolelleen epätyypillisiin koulutus- ja työuravalintoihin.	24,5	24,7	25,4	18,4

Yläkoulun vastausten osalta on huomioitava se, että vastausvaihtoehto en osaa sanoa keräsi kaikissa kysymyksissä paljon vastauksia (kaikissa vastauksissa 17,7 % - 55,4 %). Useiden kysymysten osalta on nähtävissä selkeää kehitystä parempaan suuntaan. Tulosten perusteella voi kuitenkin tehdä havainnon, että tytöt ja pojat kokevat koulujen tasa-arvotilanteen osin toisistaan poikkeavasti. Kun tuloksissa tarkastellaan myös ns. avovastauksia voidaan todeta, että pojat kokevat tulleen syrjityksi sukupuolensa perusteella esimerkiksi kurinpitoon ja arviointiin liittyvissä asioissa. Vielä merkittävämpi ero on vastaajajoukon muu osalta. Tämän vastaajaryhmän vastaukset poikkeavat erittäin merkittävästi muista vastauksista useiden kysymysten osalta.

Yläkouluissa näyttäisi olevan eniten kehitettävää seuraavissa asioissa:

- oppilaiden keskinäinen suhtautuminen toisiinsa
 - o tältä osin pojat eivät huomaa niin suurta eroa kuin tytöt
- kiusaamiseen liittyvät asiat
- rohkaisu sukupuolelle epätyypillisiin koulutusvalintoihin.

Kun tarkastellaan kysymystä ”Voiko koulussa jokainen olla oma itsensä ja ilmentää sukupuoltaan haluamallaan tavalla onpa hän tyttö, poika tai muunsukupuolinen?” havaitaan, että sukupuolen osalta vastausvaihtoehdon muu valinneeet ovat arvioineet yhdenvertaisuustilanteen huomattavasti heikommaksi, kuin tytöt tai pojat. Tämä on erittäin huolestuttava merkki.

Avovastauksista tuli esille seuraavat seikat:

- Oppilaat kokevat, että sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta pitäisi puhua enemmän.
- Avovastauksiin kirjatut rasistiset tai muuten yhdenvertaisuutta loukkaavat oppilaiden kommentit ovat huolestuttavia (esim. ”homot/neekerit pitää tappaa”).

3.4. Yhteenveto kouluilla käydyistä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskeskusteluista

Luokissa on käyty keskusteluja annetuista teemoista. Teemat ovat olleet seuraavat:

- Vaikuttaako lapsen sukupuoli siihen, miten opettaja kohtelee häntä koulussa?
- Vaikuttaako oppilaan sukupuoli tai lapsen etnisyys siihen, miten he kohtelevat toisiaan?
- Arvostammeko koulussa erilaisuutta?
- Unelmakoulu tasa-arvossa ja yhdenvertaisuudessa

Opettajat ovat valinneet yhdessä luokan kanssa teeman, josta luokassa on käyty keskustelua. Osassa luokissa on keskusteltu useista teemoista. Luokissa käydyn keskustelun pohjalta opettaja ja rehtori ovat tehneet yhteenvetoon käydyistä keskusteluista. Tätä yhteenvetoa hyödynnetään tässä suunnitelmassa.

Kouluilla käytyjen keskustelujen pohjalta voidaan todeta, että oppilaat kokevat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kouluissa pääsääntöisesti hyväksi. Keskusteluissa nousi esille mm. seuraavat asiat:

- Kouluissa arvostetaan erilaisuutta, tämä tulee ilmi mm. siinä miten otetaan vastaan ulkomaalaiset vieraat ja oppilaat.
- Tyttöjen ja poikien välillä on paljon luontaista kanssakäymistä ja siinä ei näy sukupuoli.
- Oppilaat ymmärtävät, että jokainen ihminen on erilainen eikä kahta samanlaista löydy, siksi ketään ei saa syrjiä/kiusata erilaisuuden takia.
- Oppilaita kohdellaan tasa-arvoisesti sukupuolesta riippumatta. Esimerkiksi jos tekee ”töllöntöitä”, kaikille tulee sama rangaistus. Kaikkia kohdellaan samalla tavalla, ei

vahingoiteta, ei satuteta eikä puhuta rumia. Kaikki auttavat kaikkia eri oppitunneilla. Kaikki osaavat ja voivat touhuta yhdessä. Luokassa ei kiusata ketään.

Kehittämiskohteina oppilaat nostivat keskusteluissa esille mm. seuraavaa:

- Joskus oppilaiden kannustamisessa on eroja; tyttöjä kannustetaan enemmän kuin poikia.
- Oppilaista vaikuttaa, että joskus rangaistuksissa on eroja. Pojat saavat helpommin rangaistuksia kuin tytöt.
- Osa oppilaista kokee, että käyttäytyisi eri tavalla, jos olisi toista sukupuolta. Ts. oppilaat tarvitsevat vahvistusta siihen, että käyttäytyminen ei ole kiinni sukupuolesta ja jokainen voi olla oma itsensä sukupuolesta riippumatta.
- Joskus oppilaat keskenään erottelevat toisiaan sukupuoleen perustuviin ryhmiin. Esimerkiksi jalkapallopeleissä ei ole tyttöjä mukana tai tytöt ja pojat voisivat enemmän leikkiä ja pelata välitunneilla samoja pelejä.

4. Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista

Arviointi on toteutettu rehtoreiden kanssa yhteistyössä.

Kehittämiskohde	Toimenpiteet yleisellä tasolla	Toteutuminen
Sukupuolittaisen kasvatuksen edistäminen	<p>Asian tiedostaminen omassa ajattelussa, asenteissa, toiminnassa, työssä ja niiden tuominen omaan toimintaan</p> <p>Oppimateriaalit tukemaan sukupuolittaista kasvatusta ja opetusta.</p> <p>Opinto-ohjauksessa nostetaan selkeästi esille työelämän sukupuolittuneet rakenteet ja pyritään murtamaan niitä.</p>	<p>Turvataitotunnit 4 – 6 luokille.</p> <p>Kouluterveydenhoitajan tunnit</p> <p>Oppimateriaaleja on pystytty uudistamaan. Uudet oppimateriaalit huomioivat paremmin sukupuolittaisen kasvatuksen ja opetuksen.</p> <p>Opinto-ohjauksessa nostetaan esille työelämän sukupuolittuneita rakenteita, mutta edelleen tälle työlle on selkeää tarvetta.</p>

	Opetuksessa tunnustetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia rakenteita ja puretaan niitä.	Yleinen ”tytöttely” ja ”pojittelu” on vähentynyt ja siihen kiinnitetään enemmän huomiota.
Oppilaiden rohkaiseminen ylittämään perinteiset sukupuoliroolit	Murtaa oletuksia eri sukupuolille tyypillisistä työskentely- ja käyttäytymismalleista. Ohjataan oppilaita tunnistamaan sukupuolittavia kulttuurisia rakenteita ja purkamaan niitä.	Oppilaita on rohkaistu olemaan kaikkien kanssa ja opetuksen yhteydessä keskustellaan mahdollisista stereotyyppioista.
Turvallinen oppimisympäristö	0-toleranssi kaikkeen kiusaamiseen, syrjintään, rasismiin ym. Kaikkeen edellä mainittuun on aina puututtava koulun toimesta. Sukupuoleen perustuvan häirinnän tunnistaminen. Yhteisöllisyyden tukeminen. Oppimisympäristöjen mukauttaminen todellisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi.	Luonteva suhtautuminen oppilaisiin, jotka etsivät omaa identiteettiään. Kiusaamisen osalta on tarve jatkaa tehtyä työtä. Kiusaamisen ehkäiseminen tulee esille mm. oppilaiden kyselyvastauksissa sekä kouluterveyskyselyn tuloksissa. Oppimisympäristöjä on pyritty mukauttamaan (esim. erityisen tuen oppilaiden tarpeet) todellisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi. Nämä asiat on huomioitu myös uusien koulurakennusten suunnittelussa.

5. Lähtökohdat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen

5.1. Opetuksen järjestäminen

5.1.1. Sukupuolitietoinen opetus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa pyritään siihen, ettei oppilasta soisalisteta hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnustetaan sukupuolittavia

yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Sukupuolitietoisessa opetuksessa oppilasta ei esimääritellä hänen sukupuolensa mukaan, ja ymmärretään että sukupuolen ilmentäminen saattaa vaihdella tilannekohtaisesti ja yksilöllisesti.

Sukupuolten tasa-arvo kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. Seksuaalisten suuntautumisten ja identiteettien moninaisuuden tunnistaminen kuuluu sukupuolitietoiseen opetukseen ja ohjaukseen. Sukupuoli-identiteetti muodostuu monesta tekijästä yleensä varhaislapsuudessa. Se määrittää yksilön sisäistä kokemusta ja tietoisuutta sukupuolestaan. Sukupuoliroolien käyttäytymismallit ovat kulttuuri-, paikka- ja aikasidonnaisia periaatteita, joiden mukaan yksilön oletetaan käyttäytyvän yhteisössä.

Oppikirjoilla ja muilla oppimateriaaleilla on suuri vaikutus käsityksiin sukupuolesta, sukupuolirooleista ja eri sukupuolta olevien ihmisten tehtävistä yhteiskunnassa. Opetussuunnitelman perusteet velvoittavat tasa-arvoa edistävien oppimateriaalien valintaan.

Oppilaan ohjaukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Sukupuolitietoisessa ohjauksessa oppilaita tuetaan ja rohkaistaan tarkastelemaan työelämää, elinkeinorakennetta sekä ammattialoja monipuolisesti ja kriittisesti. Sukupuolten välinen eriarvoisuus nostetaan näkyviin, jotta tasa-arvoisuutta voidaan lisätä. Oppilaita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregaatiota eli jakoa mies- ja naisaloihin. Käytännössä sukupuolitietoisuus näkyy siten, etteivät opetuksen ja ohjauksen käytännöt ylläpidä eivätkä uusinna tyttöjen ja poikien jakoa erillisiin ryhmiin.

5.1.2. Oikeus yhdenvertaiseen opetukseen

Siilinjärven perusopetuksessa huolehditaan, että oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista tai opiskelijoista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli peruskoulun opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä (esiopetuksessa retkiä), joihin yhteisesti kerätään rahaa, varmistetaan, että

kaikilla oppilailta on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilas- ja opiskelijahuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, missä koulussa oppilas opiskelee.

Koulussa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan kouluun, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa. Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaot, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Ovien avautumismekanismit suunnitellaan siten, että kaikki voivat käyttää samoja kulkureittejä. Viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) kehitetään kaikkien saavutettavaan muotoon. Tarvittaessa hankitaan esimerkiksi siirrettäviä induktiosilmukoita ja henkilökuntaa koulutetaan niiden käyttöön.

5.1.3. Oikeus turvalliseen oppimisympäristöön

Kaikissa kouluissa on nolla-toleranssi kaikkeen kiusaamiseen, häirintään ja syrjintään. Kaikilla kouluilla on suunnitelma näiden ehkäisemiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sukupuoleen tai muuhun yhdenvertaisuuteen liittyvän häirintään ja syrjintään (ml. seksuaalinen häirintä).

Kouluissa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja – arvoja. Ilmapiiri on erilaisia vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, pyritään järjestämään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin arvomaailmoihin. Kouluissa vierailee eri elämänskatsomuksellisia mielipiteitä edustavia vieraita kuten esimerkiksi uskonnollisten seurakuntien ja yhdistysten edustajia sekä yhteiskunnallisia järjestöjä. Virallisessa tiedotuksessa ja henkilökunnan antamassa neuvonnassa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja erilaisia arvopohjia. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Useimmilla oppilailta on jo käsitys sukupuoli-identiteetistään, mutta se voi vielä muuttua. Perinteiset stereotypit rajoittavat sukupuolen ilmaisua. Oppilaiden tulisi osata tunnistaa sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja tietää, ettei se ole kohteen vika, ja että

tilanteeseen voi saada apua. Oppilaita tuetaan yhteisöllisyyteen, joka ei hyväksy kiusaamista, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää, rasismia eikä muuta syrjintää. Kouluilla pitää olla osana koulujen oppilashuoltosuunnitelmaa ajan tasalla oleva suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä.

Siilinjärven kouluissa moninaiselle sukupuolen tai sukupuoleettomuuden ilmaisulle ja sukupuoli-identiteetin kehittymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, opiskelijan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista kunnioitetaan.

5.1.4. Opintosuoritusten arviointi

Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan, arviointi ei saa kohdistua oppilaiden persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Oppilaan sukupuoli ei saa vaikuttaa arviointiin. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotypioihin.

Arviointipalautetta antaessaan opettajan on tärkeää ottaa huomioon tasapuolisuus. Tutkimusten perusteella on selvinnyt, että pojat saavat pienestäkin työstä enemmän kiitosta kuin tytöt. Tytöiltä odotetaan lähtökohtaisesti sekä määrällisesti että laadullisesti enemmän työtä. Opettajat ovat myös taipuvaisia huomioimaan poikia enemmän kuin tyttöjä palautetta antaessaan.

Erityistä huomiota kiinnitetään käyttäytymisen ja työskentelyn arviointiin, koska ne ovat erittäin sensitiivisiä arvioinnin kohteita sikäli, että ne liittyvät läheisesti oppilaan temperamenttiin ja persoonalliseen tapaan toimia. Käyttäytymiseen liitetään usein myös sukupuolisia stereotypioita, kuten ”vilkkaat pojat” tai ”hiljaiset tytöt”. Olettamukset eri sukupuolille tyypillisistä työskentely- ja käyttäytymismalleista voivat helposti vinouttaa arviointia. Käyttäytymisen arviointi perustuu opetussuunnitelmassa määritettyihin tavoitteisiin.

6. Tarvittavat toimenpiteet koko kunnan tasolla tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Kehittämiskohde	Toimenpiteet yleisellä tasolla
Puhutaan enemmän	<p>Puhumme enemmän tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Koulun kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja ja oppiaineistoja arvioidaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Edistävätkö tavat, käytännöt ja aineistot samanarvoisuuden toteutumista vai estävätkö ne sitä? Tunnistamme opetuksessa sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistamme ja puramme niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen.</p> <p>Kouluissa tulee erityisesti kiinnittää huomiota:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onko tilanteita, joissa ryhmäjako sukupuolen perusteella on ehdottoman tarpeen? • Onko oppimateriaaleissa sukupuolirooleja rakentavia malleja? • Saavatko tytöt yhtä paljon puheenvuoroja kuin pojat? • Miten tuen oppilasta, joka ei identifioitu vain yhteen sukupuoleen? • Mitä erityistä sukupuoli- ja tasa-arvoisuustietoisuus tarkoittaa omassa oppiaineessani?
Puututaan tehokkaasti	<p>Puutemme kaikkeen eriarvoiseen kohteluun aikaisempaa herkemmin. Erityistä huomiota kiinnitetään seksuaaliseen ja sukupuolen perusteella tapahtuvaan häirintään sekä ns. vihapuheeseen.</p> <p>Luomme kulttuuria ”<i>Älä ole hiljaa tilanteessa, jossa sinuun tai johonkin toiseen kohdistuu häirintää.</i>” Vaikka kiusaaminen ja häirintä ovat usein ryhmäilmiöitä ja niistä tiedetään laajasti, niistä vaietaan.</p> <p>Tarjoamme oppilaille turvataitokoulutusta.</p>
Kannustetaan oppilaita olemaan oma itsensä	<p>Kannustamme oppilaita ilmaisemaan rohkeasti omaa sukupuoli-identiteettiään ja sukupuolen ilmaisua.</p> <p>Tunnistamme opetuksessa sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistamme ja puramme niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen.</p> <p>Oppilaita tuetaan ja rohkaistaan tarkastelemaan työelämää, elinkeinorakennetta sekä ammattialoja monipuolisesti ja kriittisesti.</p> <p>Nostamme kouluissa esille:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miten voi rohkaista oppilaita tekemään omien vahvuusalueiden ja kiinnostuksen mukaisia valintoja (ml. ammatinvalintoja) ilman sukupuolirajoitteita? • Tiedostaako oppilas tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkityksen yhteiskunnassa? • Kannustamme kouluissa kaikkia tuomaan esille mielipiteensä, erityisesti tytöt tarvitsevat tähän kannustusta.
Kehitymme yhdessä	Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemat nivotaan yhteen koulun lukuvuosisuunnitelman teemojen kanssa.

	<p>Opettajat kiinnittävät huomiota valitsemiinsa oppimateriaaleihin ja käyttämiinsä esimerkkeihin, jotta ne olisivat tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviä.</p> <p>Arvioimme koko ajan omaa toimintaamme tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.</p>
--	--

Liite

Toivalan koulun omat kehittämiskohteet ja toimenpiteet

Koulut huomioivat omien kehittämiskohteiden valinnassa koko kunnan tason kehittämiskohteiden lisäksi koulukohtaisessa kartoituksessa esiinnousseita asioita. Koulun omien kehittämiskohteiden valinnassa tulee huomioida oppilaiden ja huoltajien osallisuus.

Kehittämiskohde	Toimenpiteet koulussa
Puututaan tehokkaasti kiusaamiseen	Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu, Yhteistyötaitojen kehittäminen, Verso-toiminta, KiVa-tiimi, Kiusaamisen ja ristiriitatilanteiden selvittämismalli
Yhteisistä säännöistä kiinni pitäminen	Käydään lukuvuoden alussa läpi koulun järjestyssäännöt ja välituntisäännöt, laaditaan luokissa omat säännöt, kannustetaan oppilaita yhteisten sääntöjen noudattamiseen.
Ylläpidetään ilmapiiriä, jossa kaikki oppilaat voivat olla luontevasti ja tasavertaisesti tekemisissä toistensa kanssa	Oppilaita ohjataan työskentelemään yhdessä sukupuolia korostamatta. Parien ja ryhmien muodostamisessa opettaja käyttää pedagogista harkintaa ja huomioi asian. Käydään keskustelua tasavertaisuudesta ja toimitaan tasavertaisuus huomioiden. Kummitoiminta